

השולח סבלונות

א. המשנה

1. ב"ב קמו. המשנה.
2. תוספתא ב"ב פ"י הלכה י'.
3. עיין במשנה קידושין פ"ב מ"ו (= בבלי קידושין נ. למטה).
4. ביאור המונח סבלונות:
 - פירוש המשנה לרמב"ם קידושין פ"ב מ"ו ובפירושו לב"ב פ"ט מ"ה.
 - ערוך השלם, ו', עמ' 9 ערך סבלונות.
 - להרחבה – י' קוטשר, "לשונן של האיגרות העבריות והארמיות של בר כוסבה ובני דורו", לשוננו כ"ה (תשכ"א), עמ' 119-120.
4. מהו היחס בין הרישא ובין הסיפא?
 - רשב"ם קמו. ד"ה אינן נגבין; קמו: ד"ה סבלונות הדרי
 - חידושי הריטב"א ד"ה שלח לה סבלונות; להרחבה – רבנו יהונתן ותוס' רא"ש בשטמ"ק.
 - ירושלמי בבא בתרא פ"ט ה"ז, י"ז ע"א, "חד בר נש... זכון בכולא".
 - השלמות הר"ח אלבק לפירושו למשנה ב"ב עמ' 439.
5. מעבר לקביעת היחס בין חלקי המשנה, עמדו על ההבנות השונות את משמעות הסעודה ואת דיני סבלונות.
6. מהו היסוד שעליו בנויות הלכות אלו? ראו שו"ת הרשב"א, ח"ג סימן צ"ו, עד שו' 43.

ב. סוגיית הגמרא

1. קמו. "אמר רבא... בייבא וסבתכא".
2. ארגנו את הסוגייה לפי סדר השתלשלותה הדיאכרונית.
3. רבא:
 - מהי המגמה האחידה העומדת בבסיס דברי רבא בסוגייה?
 - מהי המתודה של רבא בדבריו ביחס למשנה? כיצד המשיכה הסוגייה מתודה זו?
4. העשויין לבלות – תד"ה סבלונות; עמדת הרשב"ם המשתקפת בפירושו למשנה ולגמרא.
5. קמו. "אמר רב יהודה אמר רב... אינו יורשה". ראו את המקבילה בירושלמי.
6. קמו: "סבלונות מועטין... תילתא", וברשב"ם.
7. ר"י מיגאש קמו. ד"ה השולח סבלונות; רמב"ם בפירוש המשנה פ"ט מ"ה; רמב"ם הלכות זכיה ומתנה פ"ו הלכות כ"א-כ"ב.
8. רשב"א ד"ה יתיב רבין.

תוספתא מסכת בבא בתרא (ליברמן) פרק י הלכה י
השולח סבלונות לבית חמיו ואכל שם שבועי בנים או דברים אחרים מה שאכלו אכלו והסבלונות קיימות במקומן השולח סבלונות לבית חמיו דברים שדרכן לישתמש להן בבית חמיה אין צריכה להחזיר בידה ושאינן דרכן לישתמש בהן בבית חמיה צריכה להחזיר בידה מיתה דברים שדרכן לישתמש בהן בחייה אין האב צריך להחזיר דרכן להשתמש בהן בחייה האב צריך להחזיר

5

משנה מסכת קידושין פרק ב משנה ו
המקדש שתי נשים בשוה פרוטה או אשה אחת בפחות משוה פרוטה אף על פי ששלח סבלונות לאחר מכאן אינה מקודשת שמחמת קדושין הראשונים שלח וכן קטן שקידש:

10

תלמוד ירושלמי מסכת בבא בתרא פרק ט הלכה ז' דף יז עמוד א
השולח סבלונות לבית חמיו כו' חד בר נש שילח לארוסתו סבלונות מרובין אמרו ליה קריבוי לא תטעום תמן כלום אזל ולא שמע לון וכל ונפל ביתא זוכון בכולא חד בר נש שילח לארוסתו עשרי' וארבעה קריות מיני חרת בין פסח לעצרת ולא איתקשי לרבנן אלא מנן אייתי זרע דכיתן וזיתין רבי פריא אוקר לרבי יהודה נשייא תרין פוגלין בין ריש שתא לצומא והוה פקי שמיטתא והוה אית בון טעונא דגמלא אמר ליה רבי לית אינון אסירין לאו ספחין אינון אמ' ליה בפקי שמיטתא איזדרעון באותה שעה התיר רבי ליקח ירק מוצאי שביעית מיד

15

שו"ת הרשב"א חלק ג סימן צו
לטלוטולה, שאלתם: ראובן שדרך / בדפוס ליוורנו תקל"ח: שדך / בתו לשמעון, ופסק לו סך ממון בנדונית בתו, ואחר מכאן שלח לו בגדים ועורות שפנים ופרד אחד; ולקצת ימים נתגלגל הדבר ונתבטלו השידוכין, והשיא ראובן את בתו לאחר, ותבע משמעון להחזיר לו מה ששלח, שהוא לא שלח לו אלא בפרעון מה שפסק לו, והשליח מעיד כן; ושמעון טוען, שלא שלח בפרעון אלא במתנה. ושאלתם: אם נאמן שמעון בשבועה, מיגו דאי בעי אמר: לא היו דברים מעולם, אם לא; ואם תימצי לומר: שהוא נאמן שלא קבלם בפרעון, אם חייב לו להחזירם, כסבלונות החוזרין מן האשה לאיש; או נאמר: שלא נאמרו דברים הללו, אלא בסבלונות ששולח האיש לבית חמיו, אבל סבלונות שנשתלח לו לבית החתן, לא; ואם יש הפרש בין חזר בו החתן לחזרה בה האשה, או אביה?

20

25

תשובה: טענת מיגו שאמרתם, לא שייכא כאן, כמו שבא בכתבכם, דאפילו לא קבלתם בפרעון, מכל מקום סבלונות הם. ואין הפרש בין סבלונות ששלח החתן לבית חמיו, ובין סבלונות ששלחה הכלה או אביה לבית החתן, והכל טעם אחד ודין אחד יש להם, שלא עשו דבר זה כהלכתא* אלא טעמא, אלא בטעמא תליא מילתא, דירדו חז"ל לסוף דעתן של בריות, שהמשלח לבית חמיו, לא על דעת ליתן לחלוטין ולטיבועין הוא שולח, אלא משו* אחתוני, ועל דעת שישובו לו מבית חמיו עם אשתו, שעל דעת לכונסה שלח. ואפילו אכל בבית חמיו שוה דינר או יותר, לא מחל אלא על הסבלונות / שמא צ"ל: סבלונות / מועטין, שעשוין לכלו*ת, דהיינו: מידי דמיכל ומשתה, וכלים קטנים, פוכא וסבתכא, אבל כל מה שאינו עשוי ליבלות, כגון: בגדים, ותכשיטין חשובים, אפילו אכל שם סעודת חתן, הרי אלו נגבין. דסיפא דמתניתין דקתני: שלח סבלונות מרובין שיחזרו עמה לבית בעלה, פי*רוש דרישא הוא, דקתני: אכל שם סעודת חתן, כלומר, מה ששינונו ברישא: אכל שם סעודת חתן, אין אלו נגבין, היינו: סבלונות מועטין, כלומר, דברים של מאכל ושל משתה, ודברים קטנים העשוין ליבלות בבית חמיו כפוכא וסבתכא, שהדעת ניתנת שעל אלו מחל כל שאכל סעודת חתן בבית חמיו בשוה דינר; אבל כל השאר, כגון: בגדים, ותכשיטין, וכלי כסף וזהב, הכל חוזר, ואפילו אכל שם סעודת חתן, לפי שלא שלח אלא על דעת נישואין; והילכך, הוא הדין והוא הטעם כששלח חמיו לבית החתן, שלא שלח אלא על דעת שתנשא לו בתו; ואפילו נתארסה לו, לא מחל עד שתכנס בתו אצלו, ואע"פ שנתקרבה דעתם באירוסין. וכענין ששינונו בפרק אעפ"י: נתאלמנה או נתגרשה, בין מן האירוסין, בין מן הנשואין, גובה את הכל; ור' אלעזר בן עזריה אומר: מן הנשואין, גובה את הכל, מן האירוסין: בתולה גובה מאתים, ואלמנה מנה, שלא כתב לה אלא על מנת לכנסה; ואמרי*נן טעמא דרבנן משום אקרובי דעתא הוא, והא אקרובא לה דעתא. ולית הלכתא כת"ק = כתנא קמא =, אלא כר' אלעזר בן עזריה, דאית ליה, דלא כתב לה, אלא על מנת לכנסה בנשואין. ואעפ"י שחלקו בפרק נערה שנתפתתה, בין דידיה לדידה, ובין דידיה לדידיה, גמ', נשאת יתר עליו הבעל, דאיפליגו בברייתא ר' נתן ורבנן, בכותב לה: כסות וכלים שיבאו עמה מבית אביה לבית בעלה, ומתה, דרבנן אמרי*ה: לא זכה הבעל בדברים הללו, ומשום ר' נתן אמרו: זכה

30

35

40

45

50

בס"ד, כ"ז בטבת תשס"א.

55 הבעל. ואתיון לאוקומי פלוגתייהו בפלוגתא דר' אלעזר בן עזריה ורבנן, ודחינן: לא, דכולי עלמא אית להו דר' אלעזר בן עזריה, מאן דאמר: לא זכה, כר' אלעזר בן עזריה. ומאן דאמר: זכה, ע"כ =עד כאן= לא קאמר ר' אלעזר בן עזריה אלא מדידה לדידה, אבל מדידה לדידה, אפילו ר' אלעזר בן עזריה, מודה, דמשום אחתוני הוא, והא איחתנו להו. ופירש"י ז"ל, להיא: בשמתה מן האירוסין; והא דקאמר: דאיחתנו להו, היינו, דרוצה ליתן כמה ויקרא חתנו, אפילו הכי לא קיימא לן כר' נתן, אלא כתנא קמא דידיה, דלעולם לא זכה עד שתכנס אצלו לחופה. ותנן בפרק מציאת האשה: הפוסק מעות לחתנו, ומתחתנו, אמרו חכמים ז"ל: יכול לומר לו: לאחיך הייתי רוצה ליתן, ולך אי אפשי ליתן. ומקשינן בירו*שלמי: ולא דברים הנקנין באמירה הן? ומשני: פוסק ע"מ =על מנת= לכנוס, כל הפוסק* אינו פוסק אלא על מנת לכנוס. ומתני*תין דהשולח סבלונות, נמי בשנתארסה היא; והא דתנו לה בשולח סבלונות לבית חמיו, ולא תנו נמי כששלח אבי הכלה לבית החתן, אורחא דמילתא נקט, דאורחיה דחתן לשלוח לבית חמיו לכלתו, ולא לשלוח הכלה לבית החתן, ולפיכך תנו לה בכל דוכתא: בשולח לבית חמיו, כי הא, והיא דתניא בפ"ק השוכר את האומנין: הלוקח כלים מבית האומן לשגרן לבית חמיו. וכן בדין, שהסבלונות הם הנקראין מוהר, וכדאמרי*נן: מוהר הדרי; והמוהר הוא קיום שהאיש מקיים לו את האשה, דכתיב: מהר ימהרנה לו לאשה; ולעולם במה שנותן החתן, נקרא: מוהר; הרבו עלי מאד מהר; כמהר הבתולות; אבל הוא הדין והוא הטעם, לענין חזרה, במה ששולח אבי הכלה לבית החתן.

70 ולענין מה ששאלתם: אם יש הפרש בין חזר בו, לחזרה בה, הא בהדי*א אסיקנא התם: יתיב רבין קמיה דרב פפא, ויתיב וקאמר: בין שמתה היא, בין שמתה הוא, ואפי*לו הדר בה הוא, סבלונות הדרי, מאכל ומשתה לא הדר; הדרה בה איהי: אפי*לו כישא דירקא הדר. אלמא, לענין סבלונות ותכשיטין שאין עשויין ליבלות, כמאכל ומשתה ופוכא וסבתכא, הכל חוזר: בין שחזר זה, או שחזר זה, ואפי*לו אכל סעודת חתן בבית חמיו; והילכך, הכא נמי, בין שחזר בו החתן, בין שחזר בו אבי הכלה, הכל חוזר. ומיהו, מסתברא דמה שבלה כבגדים, ועורות השפנים, אפי' חזר בו הוא, שמין לו פחות שלישי, וכדאמרי*נן התם: הדרה בה איהו, הדר אפי*לו כישא דירקא; אמר רב הונא בריה דרב יהושע; ושמן לו דמי בשר בזול, ופירשו המפרשים: דמי בשר בזול: פחות שלישי, משלשה דינרים, נותן שנים; וחזר בו דהכא, כחזרה בה איהי דהתם, דכאן וכאן מי שהוטל עליו לשלם, הוא שחוזר בו, ואפי*לו הכי, שמין לו דמי בשר בזול. /על שו"ת זה מופיעה הערה של המלבה"ד בדפוס ליורנו תקל"ח: +("א") הובאה בקיצור בב"י ח"ה =חלק אבן העזר= סימן ו בקיצור+/

שיטה מקובצת, שיטה מקובצת מסכת בבא בתרא דף קמו/א

85 (הוספות - א) מתניתין. השולח סבלונות לבית חמיו אפילו שלח שם במאה מנה ואכל שם סעודת חתן אין אלו נגבין. לא אכל שם סעודת חתן הרי אלו נגבין. ומפורש בברייתא בגמרא דסבלונות העשויין ליבלות אין נגבין כשאכל שם סעודת חתן ומתניתין בסבלונות העשויין ליבלות מיירי כגון כלי פשתן וכלי מילת ועל דעת שתשתמש בהם שלחו וכשאכל שם סעודת חתן אמרינן ויתר עליהם כיון שנהנה מן הסעודה שעושים לשמחת סבלונות ובין שמתה הוא ובין שמתה היא קודם נישואים אין נגבים. אבל סבלונות שאין עשויים ליבלות כגון כלי כסף וכלי זהב אף על פי שאכל שם סעודת חתן הרי אלו נגבים כמו שמפורש בברייתא. וסבלונות מרובים דמתניתין היינו כגון ששלח שלשה וארבעה זוגות מלבושים וכן כלי קתירים וסדינים מרובים דודאי לא שלחן לבלותן קודם נישואים שהרי אין צריכים לה כולם קודם נישואים ואין משלחים כיוצא בהם אלא על דעת שיחזרו עמה לבית בעלה לפיכך אף על פי שאכל סעודת חתן אפילו בדינר לא ויתר עליהם דאלו כלי כסף וכלי זהב בין מרובים בין מועטים נגבים ואף על פי שאכל שם סעודת חתן. סבלונות מועטים שתשתמש בהם והיא בבית אביה אין נגבין. פירוש כשאכל שם סעודת החתן בדינר. ויש לפרש דהך סיפא פירושא דרישא היא דקתני רישא אפילו שלח שם במאה מנה ואכל שם סעודת חתן רק בדינר אין אלו נגבין בסבלונות מועטים מיירי שעשויים ליבלות עד זמן נישואים וכולם צריכים לה ואף על פי שהם בגדים חשובים ודמיהם יקרים ושנים מאה מנה אין אלו נגבין וכדי לבלותם קודם נישואים שלחן וכיון

105

בס"ד, כ"ז בטבת תשס"א.

שאל שם סעודת חתן אפילו בדינר ויתר עליהו. נמצא ההפרש שהוזכר בברייתא איתא בין בסבלונות העשויים ליבלות ובין בסבלונות שאין עשויין ליבלות גם במשנתנו נתפרש בסבלונות מרובין היינו סבלונות שאין עשויין ליבלות דכיון דאין צריכים לה קודם נשואים הרי הן ככלי כסף וכלי זהב שאין עשויין ליבלות וסתמא כדי שיחזרו עמה לבית בעלה שלחן. כן נראה בעיני פירוש משנה זו. ויש מפרש דאי מרישא הוה אמינא דוקא בשלח מעות אמרינן דאין נגבין דלצורך סעודה שגרין וכיון שאכל שם סעודת חתן מתל עליהם אבל בגדים הוה אמינא דאין נמחלין באכילת סעודת חתן. ונראה לי שאפילו אם פירש שהוא משלחן כדי שתשתמש בהם והיא בבית אביה ולא אכל שם סעודת חתן הרי אלו נגבין ולא מחל עליהם אלא על דעת שתנשא לו. ורבינו שמואל זצ"ל פירש שלח סבלונות מרובין כדי שיחזרו עמה לבית בעלה שהתנה כן בפירוש ולפיכך (אין) נגבין אף על פי שאכל שם סעודת חתן ואם התנה שתשתמש כהם והיא בבית אביה אין נגבין אפילו שלא אכל שם סעודת חתן והא דמפליגין ברישא בין שאכל שם סעודת חתן בין שלא אכל שם כגון ששלח סתם ולא התנה כלום שאם אכל שם סעודת חתן גלי דעתיה שהוא חפץ שתשתמש בהם והיא בבית אביה והא דקתני סבלונות מרובין וסבלונות מועטין לא דתליא מלתא במרובין ובמועטין. (הוספות - ב) דף קמ"א מתניתין. לא אכל שם סעודת חתן כו'. בהלכות הרי"ף גריס לא אכל שם סעודת חתן הרי אלו נגבין ולא גריס אפילו בדינר אחד הרי אלו נגבין. והכי משמע דאי גרסינן במתניתין לא אכל שם סעודת חתן אפילו בדינר הרי אלו נגבין מאי אתא רבא לאשמועינן בגמרא. ויש לומר אפילו למאן דגריס ליה אצטריך דאי ממתניתין הוה אמינא דהאי אפילו בדינר לא קאי אאכל שם אלא אסבלונות קאי שאם לא אכל שם אפילו לא יהיה הסבלונות אלא דבר מועט כגון שהיה דינר אפילו הכי הרי אלו נגבין. ה"ר יונתן ז"ל:

והרא"ש כתב בתוספותיו וזה לשונו: 135

שלח סבלונות מרובין. פירש רשב"ם ז"ל שפירש שיחזרו עמה לבית בעלה כו' ולא דוקא מרובין ומועטים כו' וקשיא לי דאם כן מאי מייתי בגמרא מהך משנא לפשוט בעיא דסבלונות העשויים ליבלות ולא בלו מי דמי התם בסתם. והכא פירש בהדיא שתשתמש בהם בבית אביה. ועוד קשה לי למה סידר רב אשי פיסקא דרבין אלא אמתניתין דסבלונות מועטים הא לא קאי פיסקא דרבין אלא ארישא. לכן נראה לפרש דסבלונות מרובים קאי אהא דקאמר ברישא (אמר) אכל שם סעודת חתן אפילו בדינר אין אלו נגבין ומפרש בסיפא הא דאמרן אין אלו נגבין לאו בכל ענין אלא סבלונות מרובים שיחזרו עמה לבית בעלה כגון שאין עשויין ליבלות הרי אלו נגבין וסבלונות מועטים שתשתמש בהם בבית אביה כלומר שעשויין ליבלות בבית אביה בהנהו דוקא אמרינן דאין נגבין. עד כאן לשונו.

רשב"א מסכת בבא בתרא דף קמ"ב 150

יתבי רבין סבא קמיה דרב פפא ויתיב וקאמר בין שמתה היא בין שמת הוא ואפי' הדר ביה סבלונות הדרי מאכל ומשתה לא הדרי. פי' רבין אתא לפרושי מתני' ובשאל קאמר, ולאשמועינן דרישא דמתני' דקתני שלח שם מאה מנה ואכל שם סעודה חתן אפי' בדינר אין אלו נגבין אסופא דמתני' קאי דהיינו סבלונות מועטין שתשתמש בהן, ולא מועטין ומרובין בשווי דמים קאמר אלא כל שעשויין ליבלות כיובא וסבתכא ושאר כלים העשויין ליבלות בבית אביה קרי מועטין, שעשויין להתמעט וליבלות ושלא לשוב עמה לבית בעלה, ועלייהו

בס"ד, כ"ז בטבת תשס"א.

- 160 קתני דכל שאכל החתן שם אפי' בדינר שאינן נגבין, אבל מרובין שעשוין לחזור עמה לבית בעלה כגון כלי כסף וכלי זהב אפילו אכל שם כמה הרי אלו נגבין, ולהנהו קרי להו מרובין לפי שעשוין לעמוד בריבויין כמות שהן ושלא להתמעט בתשמיש בית אביה, והיינו דקתני סבלונות מרובין שיחזרו עמה לבית בעלה הרי אלו נגבין, וקמ"ל רבין דלעולם נגבין אפי' אכל שם ואפי' הדר ביה הוא, אבל מאכל ומשתה אע"פ ששלח שם מאה קרונות שהיה בדין שנאמר שלא שלחן כדי לאכול ולשתות את הכל שהרי יש בהן כדי שישבו עמה קצתן לבית בעלה, אפי' הכי כל שאכל שם על דעת שיאכלו שם בבית אביה שלחם, וכ"ש כלים שהן עשוין שתשתמש בהן היא ולבלותם בבית אביה, ואשמעינן תו דאי הדרה בה היא אפי' רישא דירקא הדרא ואפי' אכל שם הוא בדינר, והראב"ד ז"ל כתב הא דרבין היינו דרב פפא דלעיל ולא חדש אלא מאכל ומשתה, וסבלונות העשויות ליבלות ולא בלו בעייתא ולא איפשיטא חוץ מיובא וסבתכא שהן כלים דקים וקטנים והוא מסיח דעתו מהן:
- 165
- 170